

Universitätsbibliothek Wuppertal

L. Annæi Senecæ Philosophi Opera, Qvae Exstant Omnia

Seneca, Lucius Annaeus <Philosophus>

Antverpiæ, 1615

Liber quintus

Nutzungsrichtlinien Das dem PDF-Dokument zugrunde liegende Digitalisat kann unter Beachtung des Lizenz-/Rechtehinweises genutzt werden. Informationen zum Lizenz-/Rechtehinweis finden Sie in der Titelaufnahme unter dem untenstehenden URN.
Bei Nutzung des Digitalisats bitten wir um eine vollständige Quellenangabe, inklusive Nennung der Universitätsbibliothek Wuppertal als Quelle sowie einer Angabe des URN.

[urn:nbn:de:hbz:468-1-466](#)

Adici non facile posse: at oculos eruere, qui non verentur ea pro veris affirmare, quæ ad spectu ipso mendacij coargui possunt. Execare enim eos qui audiunt, quantum in ipsis est, videntur.

imminentem prenoscerent, & illis impiis sacrificiis, aut sanguinis è digito effusione, populum in impietate ac superstitione retinerent. Vide eum libro vi. Stromat.

AD CAP. VI. 12. NON TEMPORÉ MIHI.] Horum speculatorum future grandinis meminit & Plutarchus libri septimi Symposiacon capite secundo. Et ne tota res, quæ alioqui primo ad spectu ridicula est, fabulosa existimetur, grauis & sanctus scriptor, Clemens Alexandrinus, putat magos fuisse, qui longa eorum quæ in sublimi fierent obseruatione, grandinem

AD CAP. VII. 13. QVAMVIS MNEREA ETIAM DEOS VINCANT.] Respicit ad illud Home- ricum,

Δωρεὰ θεῖς πείθει, δῶρον αἰδοίας βασιλῆας.

AD CAP. VIII. 14. De origine niuis, de quâ hic agitur, videndus Aristoteles capite xi. lib. i. Meteorologicon.

B. L. ANNÆI SENECAE AD LV CILIVM NATURALIVM QVÆSTIONVM LIBER QVINTVS.

In quo de ventis & aëris motu agitur.

CVENTVS¹ est fluens aëris. Quidam ita definierunt: Ventus est aëris fluens in unam partem. Haec definitio videtur diligentior: quia numquam aëris tam immobilis est, ut non in aliquâ sit agitatione. Sic tranquillum mare dicitur, cum leviter commouetur, nec in unam partem inclinatur. Itaque si legeris,

Cum placidum ventis staret mare:

scito illud non stare, sed succuti letiiter: & dici tranquillum, quia nec huc nec illò impetu capiat. Idem & de aëre iudicandum est, non esse unquam immobilem, etiam si quietus sit. Quod ex hoc intelligas licet. Cum sol in aliquem clausum locum infusus est, videmus corpuscula minuta in aduersum ferri, alia sursum, alia deorsum, variè concursantia. Ergo parùm diligenter comprehendet quod vult, qui dixerit, Fluētus est maris agitatio: quia tranquillum quoque agitatur. At ille abundè sibi cauerit, cuius haec definitio fuerit: Fluētus est maris

Din unam partem agitatio. Sic in hac quoque re, de quâ cum maxime querimus, non circumscribetur, qui ita se gesserit, ut dicat: Ventus est fluens aëris in unam partem: aut, Ventus aëris est fluens impetu, aut vis aëris in unam partem euntis, aut cursus aëris aliquo concitatior. Scio quid responderi pro definitione alterâ poslit. Quid necesse est adiicere te, in unam partem fluens aëris? Utique enim quod fluit, in unam partem fluit. Nemo aquam fluere dicit, si tantum intra se mouetur, sed si aliquò fertur. Potest ergo aliquid moueri, & non fluere: at è contrario non potest fluere, nisi in unam partem. Sed si haec breuitas satis à calumniâ tutâ est, hac vtiamur. Si verò aliquis circumspectior est, verbo non parcat, cuius adiectio cauillationem omnem poterit excludere. Nunc ad ipsam rem accedamus, quoniam satis de formulâ disputatum est.

Deinocritus

II.

ait, cum in angusto inani multa sunt corpuscula, quæ ille atomos vocat, sequi ventum. At contrà, quietum & placidum aëris statum esse, cum in multo inani pauca sunt corpuscula. Nam quemadmodum in foro aut vico quamdiu paucitas est, sine tumultu ambulatur:

- bulatur: ubi turba in angustum cucurrit, aliorum in alios incidentium rixa fit: sic in A hoc quo circumdati sumus spatio, cum exiguum locum multa corpora impleuerint, necesse est alia aliis incident, & impellantur ac repellantur, implicenturque & comprimantur, ex quibus nascitur ventus, cum illa quæ colluctabantur incubuere, & diu fluctuata ac dubia inclinauere se. At ubi in magnâ laxitate corpora pauca versantur, nec arietare possunt, nec impelli.
- Hoc falsum esse, vel ex eo colligas licet, quod tunc interim minimè ventus est, cum aer nubilo grauis est. Atqui tunc plurima corpora se in angustum contulere: & inde spissior nubium grauitas est. Adiice nunc, quod circa flumina & lacus frequens nebula est, arctatis coniunctisque corporibus, nec tamen ventus est. Interdum vero tanta caligo effunditur, ut conspectum in vicino stantium eripiat: quod non eueniret, nisi in paruum locum corpora se multa compellerent. Atqui nullum tempus magis, quam nebulosum, caret vento. Adiice nunc, quod è contrario venit, ut sol matutinum aera spissum & humidum orto suo tenuet. Tunc surgit aura, cum datum est laxamentum corporibus, & stipatio illorum ac turba resoluta est.
- Quomodo, B inquis, ergo venti fiunt, quos non negas fieri? Non uno modo. Alias enim terra ipsa magnam vim aeris eiicit, & ex abdito spirat: alias cum magna & continua ex imo evaporatione in altum agit quæ merserat, immutatio ipsa halitus mixti in ventum vertitur. Nullud enim nec ut credam, mihi persuaderi potest, nec ut taceam: ² quomodo in nostris corporibus ex cibo fit inflatio, quæ non sine magnâ narium iniuriâ emittitur, & ventrem interdum cum sono exonerat, interdum secretius: sic putant & hanc magnam rerum naturam alimenta mutantem emittere spiritum. Benè nobiscum agitur, quod semper excoquit. Alioquin immundius aliquid timeremus. Numquid ergo hoc verius est, dicere, multa ex omni parte terrarum & assidua ferri corpuscula: quæ, cum coaceruata sunt, deinde extenuari sole coeperint, quia omne quod in angusto dilatatur, spatium maius desiderat, ventus exsistit?
- Quid ergo? hanc solam esse causam venti existimas, aquarum terrarumque evaporationes? Ex his grauitatem aeris fieri, deinde solui impetu, cum quæ densa steterant, ut est necesse, extenuata nituntur in ampliorem C locum? Ego vero & hanc iudico. Ceterum illa est longè verior causa, valentiorque, habere aer naturalem vim mouendi se: nec aliunde concipere, sed inesse illi ut aliarum rerum, ita huius potentiam. An hoc existimas, nobis quidem datas vires esse, quibus nos moueremus, aer autem inertem, inagibilem relictum esse? cum aqua motum suum habeat, etiam ventis quiescentibus: nec enim aliter animalia edere posset. Muscum quoque innasci aquis, & herbosa quædam videamus, summo innatantia.
- Est ergo aliquid in aquâ vitale. De aquâ dico? Ignis qui omnia consumit, quædam etiam creat: & quod videri non potest simile veri, sed tamen verum est, ³ animalia igne generantur. Habet ergo aliquam vim talem aer, & ideo modò spissat se, modò expandit & purgat: alias contrahit, alias diducit, ac differt. Hoc ergo interest inter aerum & ventum, quod inter lacum & flumen. Aliquando per se ipsum sol causa venti est, fundens rigente aerum, & ex denso coactoque explicans.
- In uniuersum de ventis diximus: ⁴ nunc viritim incipiemos illos excutere. Fortasse apparebit quemadmodum fiant, si apparuerit, D quando & unde procedant. Primum ergo antelucanos flatus inspiciamus, qui aut ex fluminibus, aut ex conuallibus, aut ex aliquo sinu feruntur. Nullus ex his pertinax est, sed cadit fortiore iam sole: nec fertur ultra terrarum adspectum. Hoc ventorum genus incipit vere, nec ultra aestatem durat. Et inde maximè venit, ubi aquarum plurimum & montium est. Plana licet abundant aquis, tamen carent aurâ: hac dico, quæ pro vento valet.
- Quomodo ergo talis flatus concipitur, quem Græci *εγκόλπιον* vocant? Quidquid ex se paludes & flumina emittunt (id autem & multum est, & assiduum) per diem solis alimentum est: nocte non exhaustur, sed montibus inclusum, in unam regionem colligitur. Cum illam impleuit, & iam se non capit, sed exprimitur aliquo, & in unam partem procedit: hic ventus est. Itaque eò incumbit, quod liberior exitus inuitat, & loci laxitas, in quam coaceruata incurvant. Huius rei argumentum est, quod primâ noctis parte non spirat. Incipit enim fieri tunc illa collectio, quæ circa lucem iam plena est, &

A est, & onerata, querit quò defluat: & eò potissimum exit, vbi plurimum vacui est, & magna ac patens area. Adiicit autem ei stimulus ortus solis, fériens gelidum aëra. Nam etiam antequam appareat, lumine ipso valet: & nondum quidem aëra radiis impellit, iam tamen lacefit & irritat, luce præmissa. Nam cùm ipse procefit, alia superiùs rapiuntur, alia diffunduntur tempore. Ideò non ultra matutinum illis datur flare. omnis illorū vis conspectu solis exstinguitur: etiamsi violentiores flauere, circa medium tamen diem relangescunt: nec vinquam usque in meridiem aura producitur. Alia autem imbecillior ac breuior est, prout valentioribus minorib[us] collecta caussis est.

Quare ix.

tamen tales venti vere & æstate validiores sunt? Leuissimi enim ceterā parte anni, nec qui vela impleant, surgunt. Quia ver aquosius est, & ex plurimis aquis, locisve ob humidam cæli naturam saturis & redundantibus, maior euaporatio est. At quare æstate æquè profunditur? Quia post occasum solis remanet diurnus calor, & magnâ noctis parte perdurat: qui euocat exeuntia, ac vehementius trahit, quidquid ex his sponte reddi so-

B let: deinde non tantum habet virium, ut quod euocavit, absumat. Ob hoc diutius corpuscula emanare solita, & efflare, terra ex se atque humor emitit. Facit autem ventum sol ortus, non calore tantum, sed etiam iectu. Lux enim (vt dixi) quæ sole in antecedit, nondum aëra calefacit, sed percutit tantum: percussus autem in latus cedit. Quamquam ego ne illud quidem concesserim, lucem ipsam sine calore esse, cùm ex calore fiat. Non habet forsitan tantum temporis, quantum actu appareat. Opus tamen suum facit, & densa diducit ac tenuat. Præterea loca, quæ aliquâ iniquitate naturæ ita clausa sunt, ut sole in accipere non possint, illa quoque nubilâ & tristi luce calefunt, & per diem minus quam noctibus rigent. Etiamnum naturâ calor omnis abigit nebulas, & à se repellit. Ergo sol quoque idem facit. Et ideo quibusdam videtur, inde fatus esse, unde sol. Hoc falsum esse ex eo apparet, quòd aura in omnem partem vehit, & contra ortum plenis velis nauigatur. Quod non eueniret, si semper ventus ferretur à sole.

Etesiæ quoque,

qui in argumentum à quibusdam aduocantur, non nimis propositum adiuuant. Dicam

C primùm quid illis placeat: deinde, cur displiceat mihi. Etesiæ, inquietunt, hieme non sunt: quia breuissimis diebus sol desinit, priusquam frigus euincatur. Itaque niues & ponuntur, & durantur. Æstate incipiunt flare, cùm & longius extenditur dies, & recti in nos radij diriguntur. Veri ergo simile est, concussas calore magno niues plus humili efflare. Item terras exoneratas niue, reiectasque spirare liberiùs. Itaque plura ex Septemtrionali parte cæli corpora exire, & in hæc loca quæ remissiora ac tepidiora sunt, deferri. Sic impetum Etesias sumere: & ob hoc à solstitio illis initium est, ultraque ortum caniculae non valent: quia iam multum è frigidâ cæli parte in hanc egestum est. At sol mutato cursu in nostram rectior tenditur: & alteram partem aëris attrahit, aliam verò impellit. Sic ille Etesiarum fatus æstatem frangit: & à mensum feruentissimorum grauitate defendit.

Nunc, quod promisi, dicendum est, quare Etesiæ illos non adiument, nec quidquam huic conferant caussæ. Dicimus autem luce auram incitari, tamdem subsidere, cùm illam sol attigit. Atqui Etesiæ ob hoc somniculosi à nautis, & deli-

D cati vocantur, quòd (vt ait Gallio) manè nesciunt surgere: eo tempore incipiunt prodire, quo ne pertinax quidem aura est. quod non accideret, si vt auras, ita illos sol commoveret. Adiice nunc, quòd si caussa illis fatus est, spatium diei ac longitudo, etiam ante solstitium flarent, cùm longissimi dies sunt, & cum maximè niues tabescunt. Iulio enim immense iam dispoliata sunt omnia, aut certè admodum pauca iacent adhuc sub niue.

Sunt quædam genera ventorum, quæ ruptæ nubes & in primum solitæ præmittunt. xii.

Hos Græci ventos *cavēpiac* vocant. Qui hoc (vt puto) modo fiunt. Cùm magna inæqualitas ac dissimilitudo corporum, quæ vapor terrenus emittit, in sublime eat, & alia ex his corporibus sicca sint, alia humida: ex tantâ discordiâ corporum inter se pugnantium, cùm in unum congregata sunt, verisimile est quasdam causas effici nubes, & interualla inter illas relinquì fistulosa, & in modum tibiæ angusta. His interuallis tenuis includitur spiritus: qui maius desiderat spatium, cùm euerberatus cursu parùm libero in caluit: & ob hoc amplior fit, scinditque cingentia, & erumpit in ventum: qui ferè procellosus

QQ

cellosus

cellosus est, quia supernè demittitur, & in nos cedit vehemens & acer: quia non fusus, A

nec per apertum venit, sed laborat, & iter sibi vi ac pugnâ parat. Hic ferè breuis flatus est. Quia receptacula nubium per quæ ferebatur, ac munita perrumpit, ideo tumultuosus venit aliquando, non sine igne ac sono cœli. Hi venti multò maiores diurnioresque sunt, si alios quoque flatus ex eadem caussâ ruentes in se abstulere, & in vnum confluxere plures: sicut torrentes modicæ magnitudinis eunt, quamdiu separatis suis cursus est: cum verò plures in se aquas conuertere, flumen iustorum ac perennum magnitudinem excedunt. Idem credibile est fieri & in procellis, vt sint breues quamdiu singulæ sunt: vbi verò sociauere vires, & ex pluribus cœli partibus elisus spiritus eodem

xiii. se contulit, & impetus illis accedit, & mora. Facit ergo ventum resoluta nubes:

quæ plurimis modis soluitur. Nonnumquam conglobationem illam spiritus rumpit inclusi & in exitum nitentis luctatio: nonnumquam calor, quem modò sol fecit, modò ipsa arietatio, ut magnorum inter se corporum attritus. Hoc loco, si tibi videtur, quæri potest, cur turbo fiat: qui etenire in fluminibus solet, ut quamdiu sine impedimento B feruntur, simplex & rectum illis iter sit: vbi incurrere in aliquod saxum ad latus ripæ prominens, retorqueantur, & in orbem aquas sine exitu fleuant, ita ut circumlatæ in se forbeantur, & vorticem efficiant. Sic ventus, quamdiu nihil obstat, vires suas effundit. Vbi aliquo promontorio repercutitus est, aut vi locorum coëuntium in canalem conuexum tenuemque collectus, saepius in se volutatur, similemque illis, quas diximus conuerti, aquis facit vorticem. Hic ventus circumactus, & eundem ambiens locum, & se in ipsâ vertigine concitans, turbo est. Qui si pugnacior est, ac diutius volutatur, inflamat, & efficit quem πρνηνα Græci vocant. Hic est igneus turbo. Hi ferè omnia pericula venti erupti de nubibus produnt, quibus armamenta rapiuntur, & totæ naues in sublime tollantur. Etiamnum quidam venti diuersos ex se generant, & impulsu aëra in alias quoque partes, quam in quas ipsi inclinauere, dispergunt. Illud quoque dicam, quod mihi occurrit, quemadmodum stillicidia, quamvis iam inclinent se & labantur, nondum tamen effecere lapsum, sed vbi plura coiere, & turba vires dedit, tunc fluere & C ire dicuntur: sic quamdiu leues sunt aëris motus, agitati pluribus locis, nondum ventus est: tunc esse incipit, cum omnes illos miscuit, & in vnum impetum contulit. Spiritum à vento modus separat: vehementior enim spiritus ventus est: inuicem spiritus leuiter

xiv. fluens aër. Repetam nunc quod primò dixeram, edi è specu ventos, recessuque interiore terrarum. Non tota solida contextu terra in vnum usque fundatur, sed multis partibus caua,

— *& cæcis suspensa latebris.*

alicubi habet inania sine humore. Ibi etiam si nulla lux discrimin aëris monstrat, dicam tamen nubes nebulaeque in obscuro confistere. Nam ne hæ quidem supra terras, quia videntur, sunt: sed quia sunt, videntur. Illuc quoque nihilominus ob id sunt, quod non videntur. Flumina illuc scias licet, nostris paria, sublabi: alia leuiter ducta, alia in confragosis locis præcipitando sonantia. Quid ergo? non illud æquè dabis, esse aliquos & subterrâ lacus, & quasdam aquas sine exitu stagnare? Quæ si ita sunt, necesse est & illud, aëra onerari, oneratumque incumbere, & ventum propulsu suo concitare. Ex illis ergo subterraneis nubibus sciens nutrita inter obscura flatus, cum tantum virium fecerint, quanto aut terræ obstantia auferant, aut aliquod apertum ad hos afflatus iter occupent, & per hanc cauernam in nostras sedes efferantur. Illud verò manifestum est, magnam esse sub terris vim sulphuris, & aliorum non minus ignem alentium. Per hæc loca cum se, exitum quærens, spiritus torsit, accendat flammarum ipso obstrictu necesse est. Deinde flammis latius fusis, etiam si quid ignavi aëris erat, extenuatum moueri, & viam cum fremitu vasto atque impetu quærere. Sed hoc diligenter persequar, cum quæram de motibus

xv. terræ. Nunc mihi permitte narrare fabulam. Asclepiodotus auctor est, demissos quamplurimos à Philippo in metallum antiquum olim desitutum, ut explorarent quæ uertas eius esset, quis status, an aliquid futuris reliquisset vetus auaritia: descendisse illos cum multo lumine, & multos durasse dies: deinde longâ viâ fatigatos, vi- disse

A disse flumina ingentia , & conceptus aquarum inertium vastos, pares nostris, nec compressos quidem terrâ supereminente, sed liberæ laxitatis, non sine horrore visos . Cum magnâ hæc legi voluptate. intellexi enim sæculum nostrum, non nouis vitiis, sed iam antiquitus traditis laborare: nec nostrâ ætate primùm auaritiam, venas terrarum lapidumque rimatam, in tenebris malè obstrusa quæsisse. Illi quoque maiores nostri, quos celebramus laudibus, quibus dissimiles querimur nos esse, spe ducti, montes ceciderunt, & supra lucrum sub ruinâ steterunt. Ante Philippum Macedonem reges fuere, qui pecuniam in altissimis usque latebris seuerentur, & relicto spiritu libero, in illos se demitterent specus, in quos nullum noctium dierumque perueniret discrimen, & à tergo lucem relinquerent. Quæ tanta spes fuit? Quæ tanta necessitas hominem ad sidera eretum incuruauit, & defodit, & in fundum telluris intimæ mersit, ut erueret aurum, non minore periculo quærendum, quam possidendum? Propter hoc cuniculos egit, & circa prædam lutulentam incertamque raptavit, oblitus dierum, oblitus naturæ melioris, à quâ se auertit. Nulli ergo mortuo terra tam grauis est, quam istis supra quos auaritia virgens terrarum pondus iniecit, quibus abstulit cælum, quos in imo, ubi illud malum virus latitat, infudit. Illò descendere ausi sunt, ubi nouam rerum positionem, terrarumque pendentium habitus, ventosque per cæcum inane experiretur, & aquarum in illis fluentium horridos fontes, & altam perpetuamque noctem. Deinde cum ista fecerint, inferos metuunt.

Sed ut ad id de quo agitur, reuertar, venti quattuor sunt, in ordinem, occasum, meridiem, septemtrionemque diuisi. Ceteri, quos variis nominibus appellamus, his applicantur.

*Eurus ad auroram Nabatheaque regna recessit,
Persidaque, & radiis iuga subdita matutinus.
Vesper & occiduo quæ littora sole tepeſcunt,
Proxima sunt Zephyro. Scythiam septemque triones
Horrier inuasit Boreas. contraria tellus
Nubibus assiduis, pluioque madescit ab Austro.*

C Vel, si breuius illos complecti mauis, in unam tempestatem (quod fieri nullo modo potest) congregentur:

*Vnâ Eurusque Notusque ruunt, creberque procéllis
Africus;* —

& qui locum in illâ rixâ non habuit, Aquilo. Quidam illos duodecim faciunt. Quartuor enim cæli partes in ternas diuidunt, & singulis ventis binos suffectos dant. Hac arte Varro, vir diligens, illos ordinat: nec sine causâ. Non enim eodem semper loco sol oritur, aut occidit. Sed alius est ortus occasusque æquinoctialis(bis autem æquinoctium est:) alius solstitialis, alius hibernus. Qui surgit ab oriente æquinoctiali, Subsolanus apud nos dicitur: Græci illum ἀφνλστην vocant. Ab oriente hiberno Eurus exit: quem nostri vocavere Vulturnum. Et Liuius hoc illum nomine appellat, in illâ pugnâ Romanis parum prosperâ, in quâ Hannibal & contra solem orientem exercitum nostrum, & contra ventum constituit: cum venti adiutorio ac fulgoris præstringentis oculos hostium vicit. Varro quoque hoc nomen usurpat. Sed & Eurus iam ciuitate donatus est, & nostro sermoni non tamquam alienus interuenit. Ab oriente solstitiali excitatum, Græci ορελαν appellant: apud nos sine nomine est. Æquinoctialis occidens Fauonium mittit: quem Zephyrum esse dicent tibi, etiam qui Græcè nesciunt loqui. A solstitiali occidente Corus venit, qui apud quosdam Argestes dicitur. Mihi non videtur: quia Cori violenta vis est, & in unam partem rapax; Argestes ferè mollis est, & tam cunctibus communis, quam redeuntibus. Ab occidente hiberno Africus furibundus & ruens, apud Græcos Λίψ dicitur. A septemtrionali latere summus est Aquilo, medius Septemtrio, imus Thracias. Huic deest apud nos vocabulum. A meridiano axe Euronotus est. inde Notus, Latinè Auster. deinde Libonotus, qui apud nos sine nomine est.

D Placet autem duodecim ventos esse: non quia ubique tot sint (quosdam enim inclinatio terrarum excludit) sed quoniam plures nusquam sunt. Sic casus sex dicimus: non

xvii.

quia omne nomen sex recipit, sed quia nullum plures quam sex. Qui duodecim ventos esse dixerunt, hoc secuti sunt, totidem ventorum esse, quot cœli discrimina. Cælum enim diuiditur in circulos quinque, qui per mundi cardines eunt. Est septentrionalis, est solstitialis, est æquinoctialis, est brumalis, est contrarius septentrionali. His sextus accedit, qui superiorem partem mundi ab inferiore secernit, ut scis. Dimidia enim pars mundi semper suprà, dimidia infrà est. Hanc lineam, quæ inter aperta & occulta est, Græci ὄπιζονται vocant: nostri finitorem dixere, alij finientem. Adiiciendus est ad hunc meridianus circulus, quo horizonta rectis angulis secat. Ex his quidam circuli in transuersa currunt, & alios interuentu suo scindunt. Necesse autem est, tot aëris discrimina esse, quot partes. Ergo horizon siue finiens circulus, quinque illos orbes, quos modò dixi fieri, secat, & efficit decem partes, quinque ab ortu, quinque ab occasu. Meridianus circulus, qui in horizonta incurrit, regiones duas adiicit. Si duodecim aëris discrimina accipit, & totidem facit ventos. Quidam sunt quorundam locorum proprij, qui non transmittunt, sed in proximum ferunt. Non est illis à latere vniuersi mundi impetus. Atabulus Apuliam infestat, Calabriam Iapyx, Athenas Sciron, Pamphyliam Catægis, Galliam Circius: cui ædificia quasi anti, tamen incolæ gratias agunt, tamquam salubritatem cœli sui debeat ei. Diuus certè Augustus templum illi, cum in Galliâ moraretur, & voulit & fecit. Infinitum est, si singulos velim persequi. Nulla enim propemodum regio est, XVIII. quæ non habeat aliquem flatum ex se nascentem, & circa se cadentem.

Inter cetera itaque prouidentiae opera, hoc quoque aliquis, vt dignum admiratione suspexerit. Non enim ex vnâ causâ ventos, aut inuenit, aut per diuersa disposuit: sed primùm vt aëra non sinerent pigescere, sed assiduâ vexatione vtile redderent, vitalemque tracturis. Deinde vt imbre terris subministrarent, iidemque nimios compescerent. Nam modò adducunt nubes, modò diducunt, vt per totum orbem pluviæ diuidi possent. In Italiam Auster impellit, Aquilo in Africam reicit: Etesiae non patiuntur apud nos nubes consistere. Idem totam Indiam & Æthiopiam continuis per id tempus aquis irrigant. Quid, quod fruges percipi non possunt, nisi flatu superuâcua admixta seruandis ventilaruntur, nisi esset quod segetem excitaret, & latente frugem, ruptis velamentis suis, quæ folliculos agricolæ vocant, adaperiret? Quid, quod omnibus inter se populis commercium dedit, & gentes dissipatas locis miscuit? Ingens naturæ beneficium, si illud in iniuriā suam non vertat hominum furor. Nunc quod de Cæsare olim maiore vulgo dictatum est, & à Tito Liuio positum, in incerto esse, vtrum illum magis nasci Reip. profuerit, an non nasci; dici etiam de ventis potest: adeò quidquid ex illis vtile & necessarium est, non potest his repensari, quæ in perniciem suam generis humani dementia excoitat. Sed non ideo non sunt ista naturâ suâ bona, si vitio male videntium nocent. Nimis in hoc prouidentia, ac dispositor ille mundi Deus, aëra ventis exercendum dedit, & illos ab omni parte, ne quid esset situ squalidum, effudit: non vt nos classes partem freat occupaturas completeremus milite armato, & hostem in mari aut post mare inquireremus. Quæ nos dementia exagit, & in mutuum compellit exitium? Vela ventis damus bellum paraturi, & periclitamur periculi causâ. Incertum fortunam experimur: vim tempestatum nullâ ope humanâ superabilem, mortem sine spe sepulturæ. Non erat tanti, si ad pacem per ista veheremur. Nunc autem cum euaserimus tot scopulos latentes, & insidias yadosi maris: cum effugerimus procellosos desuper montes, in quos præceps nauigantes ventus impingit: cum inuolutos nubilo dies, & nimbis ac tonitruis horrendas noctes, cum turbinibus diuulsa nauigia: quis erit huius laboris ac metus fructus? quis nos fessos tot malis portus excipiet? Bellum scilicet, & obuius in littore hostis, & trucidandæ gentes tracturæ magnâ ex parte victorem, & antiquarum urbium flamma. Quid in arma cogimus populos? Quid exercitus scribiimus, directuros aciem in mediis fluctibus? Quid maria inquietamus? parum videlicet ad mortes nostras terra latè patet. Nimis delicate fortuna nos tractat. Nimis dura dedit nobis corpora, felicem valetudinem. Non depopulatur nos casus incurrens. Emetiri cuique annos suos ex commodo licet, & ad senectutem decurrere. Itaque eamus in pelagus, & vocemus in nos fata cef-santia.

Asantia. Miseri, quid queritis? mortem, quæ vbique supereft? Petet illa vos & ex lectulo, sed vbique innocentes petat: occupabit vos in vestrâ domo, sed occupet nullum molientes malum. Hoc vero quid aliud quis dixerit, quâm infaniam, circumferre pericula, & ruere in ignotos, iratum sine iniuriâ, occurrentia deuastantem ac ferarum more occidere, quem non oderis? Illis tamen in vltionem, aut ex fame morsus est: nos sine vllâ parsimoniâ nostri alienique sanguinis, mouemus maria, & nauigia deducimus, salutem committimus fluctibus, secundos optamus ventos, quorum felicitas est ad bella perferriri. Quousque nos malos mala nostra rapuere? Parùm est, intra orbem suum furere. Sic Persarum rex stolidissimus in Græciam traiicit, quam exercitus non vincet, cùm impleuerit. Sic Alexander vltior Baçtris & Indis volet querere, quid sit vltra magnum mare, & indignabitur aliquid esse vltimum sibi. Sic Parthis auaritia Crassum dabit. Non horrebit reuocantis diras tribuni, non tempestates longissimi maris, non circa Euphratem præsaga fulmina, & deos resistentes. Per hominum deorumque iras ad aurum ibitur. Ergo non immerito quis dixerit, rerum naturam melius acturam fuisse nobiscum, si ventos flare vetuisset, & inhibito discursu furentium, in suâ queinque terrâ stare iufisset. Si nihil aliud, certè suo quisque tantum ac suorum malo nasceretur. Nunc parùm vi domesticâ, externis quoque laborandum est. Nulla terra tam longè remota est, quæ non mittere aliquò suum malum possit. Vnde scio an nunc aliquis magnæ gentis in abdito dominus, fortunæ indulgentiâ tumens, non contineat intra terminos arma, an patet classes ignota inoliens? Vnde scio, hic mihi, an ille ventus bellum inuehet? Magna pars erat pacis humanæ, maria præcludi. Non tamen (vt paullò antè dicebam) queri possumus de auctore nostri Deo, si beneficia eius corrumpiimus, & vt essent contraria, efficimus. Dedit ille ventos ad custodiendam cæli terrarumque temperiem, ad euocandas suppriendasque aquas, ad alendos satorum atque arborum fructus: quos ad matritatem, cum aliis cauſis adducit ipsa iactatio, attrahens cibum in summa, & ne torpeat, promouens. Dedit ventos ad vltiora noscenda. fuisset enim imperitum animal, & sine magnâ experientiâ retum homo, si circumscriberetur natalis soli fine. Dedit ventos, vt commoda cuiusque regionis fierent communia: non vt legiones equitemque gestarent, nec vt pernicioſa gentibus arma transuherent. Si beneficia naturæ vtentium prauitate perpendimus, nihil non nostro malo accepimus. Cui videre expedit? Cui loqui? Cui non vita tormentum est? Nihil inuenies tam manifestæ vtilitatis, quod non in contrarium transferat culpa. Si ventos quoque natura bonos futuros inuenerat: ipsi illiſ contrarios fecimus. Omnes in aliquod nos malum ducunt. non eadem est his & illis cauſa ſoluendi: sed iusta nulli. Diuersis enim irritamentis ad tentandum iter impelli- inur. Itaque alicui vitio nauigatur. Egregie Plato dicit, qui nobis circa exitum iam testium loco dandus est, minima esse quæ homines emant vitâ. Ino, Lucili carissime, si benè furorem illorum æſtiuaueris, id est noſtrum (in eâdem enim turbâ volutamur) magis ridebis, cùm cogitaueris vitâ parari ea, in quibus vita consumitur.

M. ANTONII MVR ETI^A
AD LIBRVM QVINTVM
NATURALIVM SENECAE
QVÆSTIONVM, NOTÆ.

I. **V**ENTVS EST FLVENS AER.] Hanc definitionem non à Stoicis primum prodidam, sed veteram esse ostendit Aristoteles: & certè Hippocratis in libro de flatibus eam sententiam esse constat: quam tamen multis modis Aristoteles secundo Meteorologicon erroris mendaciq; conuincit.

AD CAP. IIII. 2. QVOMODO IN NOSTRIS CORPORIBVS.] Ridicula opinio. Itaque Aristophanes Socratem ut populi ludibrio exponeret, eodem propè modo de tonirui & fulminis origine differentem facit.

AD CAP. VI. 3. ANIMALIA IGNE GENERANTVR.] Contra Ouidius,

Nec tu aliud Vestam, quām puram intellige flammam.

Nataque de flammā corpora nulla vides. Sed hac de re vide Aristotelem libro v. de historia animalium, & Plinium capite XXXVI. lib. XI.

AD CAP. VII. 4. NVNC VIRITIM INCIPIMVS ILLOS EXCVTERE.] De his omnibus, que hoc loco de ventorum varietate narrantur, vide Plinium libro II. à cap. XLV. usque ad cap. L. & scriptorem noctium Atticarum cap. XXII. libri secundi.

AD CAP. XVII. 5. GALLIAM CIVIS.] Galliam Narbonensem: ubi hodieq; & vehementiam & nomen retinet. Cercium M. Cato vocat, si emendata sunt exemplaria.

L. ANNÆI SENECAE^C
AD LV CILIVM
NATURALIVM QVÆSTIONVM
LIBER SEXTVS.

In quo de terra motu agitur.

CAP.

I.

DOMPEIOS, ¹ celebrem Campaniæ urbem, in quam ab alterâ parte Surrentinum Sabianumque littus, ab alterâ Herculaneum conueniunt, mareque ex aperto conductum ameno sinu cingit, desedisse terræ motu, vexatis quæcumque adiacebant regionibus, Lucili virorum optime, audiuimus: ² & quidem diebus hibernis: quos vacare à tali periculo maiores nostri solebant promittere. Nonis Febr. fuit motus hic Regulo & Virginio consulibus, qui Campaniam numquam securam huius malii, indemnem tamen, & totiens defunctam metu, magnâ strage vastauit. Nam & Herculaneum opidi pars ruit, dubieque stant etiam quæ relicta sunt. Et Nucerinorum colonia, ut sine clade, ita non sine querelâ est. Neapolis quoque priuatim multa, publicè nihil amisit, leuiter ingenti malo perstricta. Villæ verò præruptæ passim sine iniuriâ tremuerunt. Adiiciunt his sexcentarum ouium gregem exanimatum, & diuisas statuas: motæ post hoc mentis aliquos atque impotes sui errasse. Quorum ut caussas excutiamus, & pro-